

РОЗДІЛ 9. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА; ОПЕРАТИВНО РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.80.2.17>

ПРАВА ПОТЕРПІЛИХ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ВИКЛИКИ ТА ДЕРЖАВНА СТРАТЕГІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ

Ахтирська Н.М.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального процесу та криміналістики
Навчально-наукового інституту права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

Ахтирська Н.М. Права потерпілих у кримінальному провадженні: виклики та державна стратегія удосконалення правового статусу.

Стаття присвячена питанням процесуальної регламентації прав потерпілих у кримінальному провадженні. На підставі узагальнення даних ООН щодо збільшення кількості потерпілих від вбивств, статистичних даних Державної судової адміністрації України та Офісу Генерального прокурора обґрунтовується актуальність законодавчих ініціатив щодо удосконалення забезпечення та реалізації прав потерпілих. Розкриваються напрями державної політики щодо забезпечення безпеки потерпілих, запобігання та протидії катуванням. Наголошено на «відсутності компенсаційних засобів потерпілим від кримінальних правопорушень, пов'язаних із катуванням, жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність, поведженням чи покаранням». Наводяться рекомендації щодо усунення даних прогалин шляхом створення з урахуванням міжнародних стандартів та практики Європейського суду дієвої системи реабілітації, правового захисту потерпілих від кримінальних правопорушень, пов'язаних із катуванням, жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність, поведженням чи покаранням, у тому числі запровадження дієвого механізму відшкодування завданої таким особам шкоди.

В умовах воєнного стану Україна зосереджує зусилля щодо захисту прав потерпілих, що потребує узгодження з Правилами та процедурами доказів та доказування Міжнародного кримінального суду. Повномасштабне вторгнення країни агресора створило нові виклики у сфері захисту прав потерпілих у кримінальному провадженні для реалізації нових завдань розроблено Стратегічний план щодо реалізації повноважень органів прокуратури у сфері кримінального переслідування міжнародних злочинів на 2023-2025 роки, затверджений Генеральним прокурором 15 вересня 2023 року.

Удосконалення системи забезпечення прав учасників кримінального провадження відповідно до міжнародних стандартів, суттєво зменшить кількість потерпілих від катувань, дотримання розумних строків розслідування кримінальних проваджень сприятиме підвищенню довіри потерпілих до правоохоронних органів, недопущення зволікання в розгляді кримінального провадження судом забезпечить адекватні строки сатисфакції (виконання рішення суду в частині відшкодування завданої фізичної, моральної та матеріальної шкоди). Значна кількість потерпілих від воєнних злочинів мають бути обізнаними щодо своїх прав відповідно до процедури судового розгляду Міжнародним кримінальним судом, для чого доцільно внести відповідні доповнення до глави 19 КПК України.

Ключові слова: правовий статус потерпілого, забезпечення безпеки, потерпілий від воєнних злочинів.

Akhtyrska N.M. Rights of victims in criminal proceedings: challenges and state strategy for improving legal status.

The article is devoted to issues of procedural regulation of the rights of victims in criminal proceedings. Based on the generalization of UN data on the increase in the number of victims of murder, statistical data of the State Judicial Administration of Ukraine and the Office of the Prosecutor General, the relevance of legislative initiatives to improve the provision and realization of victims' rights is substantiated. The directions of state policy regarding ensuring the safety of victims, preventing and countering torture are revealed. It emphasized the "lack of remedies for victims of criminal offenses involving torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment." Recommendations are given to eliminate these gaps by creating, taking into account international standards and the practice of the European Court, an effective system of rehabilitation, legal protection of victims of criminal offenses related to torture, cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, including introduction of an effective mechanism for compensation for damage caused to such persons.

In the conditions of martial law, Ukraine concentrates its efforts on protecting the rights of victims, which requires coordination with the Rules and Procedures of Evidence and Evidence of the International Criminal Court. The full-scale invasion of the aggressor country created new challenges in the field of protection of the rights of victims in criminal proceedings. In order to implement new tasks, a Strategic Plan for the implementation of the powers of the prosecutor's office in the field of criminal prosecution of international crimes for 2023-2025 was developed, approved by the Prosecutor General on September 15, 2023.

Improving the system of ensuring the rights of participants in criminal proceedings in accordance with international standards will significantly reduce the number of victims of torture, observing reasonable deadlines for the investigation of criminal proceedings will contribute to increasing the trust of victims in law enforcement agencies, preventing delays in the consideration of criminal proceedings by the court will ensure adequate terms of satisfaction (execution of the court decision in part compensation for physical, moral and material damage). A significant number of victims of war crimes should be aware of their rights in accordance with the procedure of trial by the International Criminal Court, for which it is advisable to make appropriate additions to Chapter 19 of the Criminal Procedure Code of Ukraine.

Key words: legal status of the victim, ensuring security, victim of war crimes.

Постановка проблеми. В законодавстві та наукових дослідженнях значна увага приділяється процесуальній регламентації статусу підозрюваного та обвинуваченого. Статистичні показники рішень ЄСПЛ проти України також підтверджують це положення, оскільки 90% заяв надходить саме від засуджених осіб, які обґрунтовують звернення порушенням розумних строків досудового розслідування, незабезпеченням якісного захисту, відсутністю фахових перекладачів тощо. Потерпілим, заради яких відкривається кримінальне провадження задля захисту та відновлення їх прав, останнім часом не приділяється належна увага. Розроблений законопроект щодо захисту учасників кримінального провадження, у якому значним чином унормовується забезпечення безпеки потерпілих, наразі парламентом не ухвалений. Відповідно до міжнародних стандартів доцільно усунути дисбаланс врегулювання прав потерпілого у кримінальному провадженні, врахувавши процесуальні прогалини в чинному законодавстві.

Стан опрацювання цієї проблематики. Плеяда вчених присвячували свої наукові дослідження правовому статусу потерпілого: О.Ю. Костюченко дослідила право потерпілого на професійну правничу допомогу (2016 рік), О.П. Кучинська розглядала окремі проблеми процесуального статусу потерпілого (2019 р.), Д.Ю. Кавун вніс пропозиції щодо удосконалення механізму забезпечення прав потерпілого (2016 р.), І.В. Мудрак присвятила дослідження засадам правозахисної комунікації потерпілого (2023 р.). Разом з тим, євроінтеграційні процеси зумовлюють потребу аналізу законодавства та практики його реалізації з метою забезпечення потерпілих у відповідності зі стандартами ЄС, що включає боротьбу з катуваннями, підвищення ролі судових медиків у фіксації та діагностуванні катування, забезпечення впровадження механізмів відшкодування шкоди тощо.

Метою статті є дослідження ситуації в Україні щодо дотримання прав потерпілих у кримінальному провадженні та аналіз стратегічних документів, скерованих на поліпшення правового статусу потерпілого, внесення пропозицій щодо дотримання прав потерпілих від воєнних злочинів.

Виклад основного матеріалу. За даними глобального дослідження, проведеного в 2023 році Управлінням ООН по наркотикам та злочинності, в 2021 році в результаті вбивств загинуло більше людей, ніж в результаті збройних конфліктів та тероризму разом взятих. У середньому у світі вбивають 52 людини за годину. В період з 2019 по 2021 рік в результаті вбивств в середньому гинуло близько 440 000 людей у всьому світі. На 2021 рік випала найбільша кількість смертей: загинуло 458 000 осіб, що певним чином зумовлено економічними наслідками COVID-19, а також зростанням показників організованої злочинності та соціально-політичного насильства. Вбивства, що вчиняються кримінальними угрупованнями, складають близько 22% умисних вбивств у світі та 50% – в Північній та Південній Америці. Наявні за 2022 рік дані свідчать, що, незважаючи на збільшення смертності в наслідок конфліктів більш ніж на 95 %, кількість вбивств було зафіксовано більше, ніж кількість смертей у результаті збройних конфліктів.

Чоловіки складають 81% потерпілих від вбивств. Жінки найчастіше гинуть від рук своїх інтимних партнерів (66%) та членів сім'ї (54%). В 2021 році діти склали 15% потерпілих від убивств, всього від рук злочинців загинуло 176 тис. дітей. 9% убивств у світі – це умисні напади на правозахисників, захисників навколишнього середовища, громадських лідерів, журналістів та співробітників гуманітарних організацій [1].

Завданнями кримінального провадження є, зокрема, захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження. Справедливим є твердження про те, що кримінальний кодекс – це меч який карає, а кримінальний процес – щит, що захищає, бо встановлює правила дотримання прав всіх учасників провадження. Перш за все, кримінальне провадження відкривається за для захисту та відновлення порушених прав потерпілих.

Вироками, ухваленими судами в 2022 році, було встановлено, що в наслідок вчинення кримінальних правопорушень 1032 потерпілим заподіяно шкоду життю, 8100 – здоров'ю, 25613 – матеріальну та моральну шкоду. Серед потерпілих 660 дітей у віці до 13 років, з них 317 дівчат; 684 потерпілих у віці від 14-17 років, з яких 254 дівчини; 33401 потерпілий – у віці 18 років та старше, з яких 14410 осіб жіночої статі. Загальна сума матеріальної та моральної шкоди, завданої потерпілим становить 1 303 647 615 грн. [2] Водночас, за даними Офісу Генерального прокурора, у 2022 році в результаті кримінальних правопорушень потерпілими стали 230 930 осіб (168 794 осіб від тяжких та особливо тяжких злочинів [3]. А лише за 10 місяців 2023 року потерпіли від злочинів 302 407 осіб, у тому числі в результаті порушення законів та звичаїв війни (ст. 438 КК) - 54 957 осіб [4].

Потерпілий в кримінальному провадженні наділений відповідними правами, передбаченими Кримінальним процесуальним кодексом України, однак, як свідчить практика, існує низка проблем, які потребують вирішення задля забезпечення гарантій дотримання прав потерпілих.

Сучасна політика держави скерована на імплементацію та реалізацію міжнародних стандартів дотримання прав потерпілих. Так, Національною стратегією у сфері прав людини, затвердженій Указом Президента України 24 березня 2021 року, значна увага приділена захисту права на життя. Стратегічною ціллю даного напрямку є створення правового режиму, за якого життя кожної людини в Україні перебуває під ефективною охороною та правовим захистом держави; функціонують ефективні механізми відшкодування шкоди та притягнення до юридичної відповідальності за порушення права на життя.

Проблемами, на вирішення яких спрямований даний стратегічний напрям, є: неефективне розслідування кримінальних правопорушень, що спричинили смерть людини, відсутність компенсаційних механізмів за неефективне розслідування таких кримінальних правопорушень; порушення права на життя внаслідок збройної агресії Російської Федерації, дій збройних формувань Російської Федерації та створених, підпорядкованих, керованих і фінансованих нею незаконних збройних формувань, а також дій окупаційної адміністрації Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях; непропорційне використання сили та спеціальних засобів працівниками правоохоронних органів; збільшення незаконного обігу зброї.

Для вирішення існуючих проблем державою визначені завдання, серед яких: створення ефективною системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти життя людини; посилення спроможності органів досудового розслідування, органів прокуратури щодо розслідування випадків смерті, зокрема тих, що сталися внаслідок збройної агресії Російської Федерації, дій збройних формувань Російської Федерації та створених, підпорядкованих, керованих і фінан-

сованих нею незаконних збройних формувань, а також окупаційної адміністрації Російської Федерації на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях; запровадження компенсаційні механізми за неефективне розслідування кримінальних правопорушень проти життя людини; ужиття заходів для захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту, спричиненого збройною агресією Російської Федерації та тимчасовою окупацією частини території України, відповідно до положень міжнародного права.

Результатом впровадження міжнародних стандартів у сфері прав людини мають стати забезпечення належних гарантій охорони та захисту права на життя; функціонування ефективної системи запобігання та протидії кримінальним правопорушенням проти життя людини; функціонування ефективних засобів юридичного захисту та компенсаційних механізмів за порушення права на життя; забезпечення ефективного розслідування кримінальних правопорушень проти життя людини та можливість відшкодування шкоди, завданої внаслідок неефективного розслідування таких кримінальних правопорушень; забезпечення імплементації положень Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни щодо захисту цивільного населення в умовах збройного конфлікту.

В Національній стратегії у сфері прав людини наголошено також на проблемах, пов'язаних з катуваннями, зокрема, визнається «відсутність компенсаційних засобів потерпілим від кримінальних правопорушень, пов'язаних із катуванням, жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність, поведженням чи покаранням». Для усунення даних прогалин заплановано створення з урахуванням міжнародних стандартів та практики Європейського суду дієвої системи реабілітації, правового захисту потерпілих від кримінальних правопорушень, пов'язаних із катуванням, жорстоким, нелюдським або таким, що принижує гідність, поведженням чи покаранням, у тому числі запровадження дієвого механізму відшкодування завданої таким особам шкоди [5].

Попри нормативне врегулювання заборони катувань, в Україні фіксується порушення встановлених ст. 3 Конвенції стандартів дотримання прав людини, про що свідчить практика ЄСПЛ («Захаров проти України» від 10 листопада 2022 року; «Приходько та інші проти України» від 27 жовтня 2022 року, «Рамазанов проти України» від 06 жовтня 2022 року, «Рожнов та інші проти України» від 20 липня 2023 року, «Купінський проти України» від 10.02.2023, «Пономаренко проти України» 01 червня 2023 року, «Пісоцький проти України» 09 лютого 2023 року, «Косько проти України» від 06 липня 2023 року, «Шкуренко та інші проти України» від 06 липня 2023 року, «Швець та інші проти України» від 20 липня 2023 року, «Чеботар проти України» від 20 липня 2023 року, «Філоненко та інші проти України» від 25 травня 2023 року, «Суслов та Батікян проти України» від 06.01.2023 року, «Павлов та інші проти України» від 11 травня 2023 року, «Нещерет проти України» 22 червня 2023 року, «Мирченко та інші проти України» від 20 липня 2023 року, «Лобчук та інші проти України» від 09 лютого 2023 року, «Корж та інші проти України» від 06 липня 2023 року, «Комар та інші проти України» 22 червня 2023 року, «Гульчук та інші проти України» від 08 червня 2023 року, «Клімов та Сливоцький проти України» від 02 березня 2023 року, «Трачук проти України» від 02 березня 2023 року, «Хрус та інші проти України» 02 березня 2023 року, «Яковлев проти України» від 08.03.2023 року, «Бабін проти України» від 09 лютого 2023 року, «Деркач проти України» від 09 лютого 2023 року, «Крикливий та інші проти України» 09 лютого 2023 року, «Павлов та інші проти України» від 11 травня 2023 року, «Шкуренко та інші проти України» від 06 липня 2023 року, «Побокін проти України» від 06 квітня 2023 року).

За даними Офісу Генерального прокурора у 2022 році зареєстровано 68 кримінальних проваджень за ст. 127 КК України «Катування» [6], лише за 9 місяців 2023 року зареєстровано 71 кримінальне провадження [7].

Зважаючи на дану проблему та задля прискорення втілення у життя стандарти дотримання прав потерпілих від катувань, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 року схвалена Стратегія протидії катуванням у системі кримінальної юстиції, якою визначено основні причини виникнення та існування проблеми катування у системі кримінальної юстиції: «кругова порука» або замовчування катування всередині системи кримінальної юстиції (працівники правоохоронних органів не вірять у невідворотність покарання; силові методи отримання зізнання у вчиненні злочину є проблемою; за інформацією, викладеною на офіційних веб-сайтах МВС та СБУ, невинуватене насильство також є джерелом доходу для працівників правоохоронних органів і, як наслідок, корупції); неефективність розслідування катувань, уникнення відповідальності та перешкоджання здійсненню правосуддя; брак релевантних достовірних системних

даних про катування, що призводить до замовчування цієї проблеми у суспільстві та невжиття дієвих заходів для її розв'язання; тотальна недовіра до правоохоронних органів, у зв'язку з чим жертви не завжди скаржаться на катування; низький рівень чутливості суспільства до проблеми.

До 1 січня 2024 року заплановано зниження рівня замовчування проблеми катування у суспільстві шляхом виконання таких завдань: усвідомлення суспільством проблеми катування та його наслідків (соціальних, економічних, психологічних); інформування суспільства про реальні масштаби проблеми катування; розроблення і затвердження методичних рекомендацій для правоохоронних органів у разі надходження до них повідомлень про катування; проведення інформаційно-просвітницької кампанії з метою інформування суспільства про алгоритм дій у разі, коли особа стала свідком чи жертвою катувань; ефективне функціонування електронної системи пошуку, збирання, зберігання, збору та аналізу інформації про вчинення катування та обміну нею суб'єктами владних повноважень (відповідними розпорядниками); забезпечення розслідування близько 90% кримінальних проваджень щодо катувань у строк не більше одного року спеціалізованими підрозділами Державного бюро розслідувань та прокуратури та розгляду їх судами протягом не більше двох років шляхом виконання таких завдань.

Для цього було заплановано утворення у структурі обласних прокуратур, центрального апарату і територіальних управлінь Державного бюро розслідувань підрозділів, які спеціалізуються виключно на розслідуванні фактів неналежного поведіння із затриманими особами та особами, які тримаються під вартою/відбувають покарання, та здійсненні процесуального керівництва у провадженнях цієї категорії; уніфікація стандартів фіксації тілесних ушкоджень, завданих працівниками правоохоронних органів; налагодження ефективної взаємодії між прокурором і слідчим Державного бюро розслідувань в межах проведення досудового розслідування; забезпечення обізнаності працівників правоохоронних органів та суддів з особливостями розслідування та судового розгляду кримінального провадження щодо катувань; забезпечення сталої практики проведення судово-медичної та судово-психіатричної експертизи під час розслідування фактів катування; запровадження безпечного та ефективного алгоритму повідомлення про можливі випадки катування колегами - працівниками правоохоронних органів; усвідомлення суддями та прокурорами наслідків катувань, зокрема визнання доказів, отриманих у результаті катування, недопустимими [8].

На виконання поставлених завдань, спільним Наказом Міністерства охорони здоров'я України та Державного бюро розслідувань від 28.03.2023 № 570/181 затверджено Порядок інформування територіальних управлінь Державного бюро розслідувань про факти звернення та/або доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками правоохоронних органів та здійснення обліку фактів таких звернень. Керівники закладів охорони здоров'я зобов'язані забезпечити невідкладне, але не пізніше 24 годин, інформування на спеціальну телефонну лінію відповідних територіальних управлінь Державного бюро розслідувань (Територіальне управління Державного бюро розслідувань, розташоване у місті Львові (поширює свою діяльність на Волинську, Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську, Тернопільську області); Територіальне управління Державного бюро розслідувань, розташоване у місті Хмельницькому (поширює свою діяльність на Вінницьку, Житомирську, Рівненську, Хмельницьку, Чернівецьку області); Територіальне управління Державного бюро розслідувань, розташоване у місті Миколаєві (поширює свою діяльність на Кіровоградську, Миколаївську, Одеську області); Територіальне управління Державного бюро розслідувань, розташоване у місті Мелітополі (поширює свою діяльність на Автономну Республіку Крим, Запорізьку, Херсонську області, місто Севастополь); Територіальне управління Державного бюро розслідувань, розташоване у місті Полтаві (поширює свою діяльність на Дніпропетровську, Полтавську, Сумську, Харківську області); Територіальне управління Державного бюро розслідувань, розташоване у місті Краматорську (поширює свою діяльність на Донецьку і Луганську області); Територіальне управління Державного бюро розслідувань, розташоване у місті Києві (поширює свою діяльність на місто Київ, Київську, Черкаську та Чернігівську області)) про всі факти звернення та/або доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками правоохоронних органів, а також визначити посадову особу, відповідальну за здійснення таких повідомлень.

Медичний огляд та обстеження лікарем закладу охорони здоров'я особи, яка звернулася та/або доставлена до закладу охорони здоров'я у зв'язку із заподіянням їй тілесних ушкоджень, проводиться з метою визначення її стану здоров'я, наявності тілесних ушкоджень та необхідності на-

дання медичної допомоги. Якщо під час медичного огляду з'ясовано зі слів особи, яка звернулася та/або доставлена до закладу охорони здоров'я у зв'язку із заподіянням їй тілесних ушкоджень, що ушкодження отримані внаслідок дій працівників правоохоронних органів, або встановлено, що наявні тілесні ушкодження можуть свідчити про вчинення катувань чи іншого неналежного поводження з боку працівників правоохоронних органів, посадова особа закладу охорони здоров'я невідкладно повідомляє за допомогою телефонного зв'язку на спеціальну телефонну лінію територіального управління Державного бюро розслідувань такі відомості: прізвище, ім'я, по батькові (за наявності), дата народження, адреса проживання та номер контактного телефону особи, яка звернулася та/або доставлена до закладу охорони здоров'я із тілесними ушкодженнями, що заподіяні працівниками правоохоронного органу (за наявності такої інформації); дата і час звернення особи; обставини отримання тілесних ушкоджень (дата, час, місце), а також дані про працівника правоохоронного органу, який, зі слів особи, що звернулася до медичного закладу, завдав їй тілесних ушкоджень, його місце роботи (у разі наявності такої інформації); адреса та найменування закладу охорони здоров'я; прізвище та ініціали посадової особи закладу охорони здоров'я, яка здійснила повідомлення.

Телефонні номери, за якими передаються повідомлення про факти звернення та/або доставлення осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками правоохоронних органів, доводять до відома закладів охорони здоров'я відповідні територіальні управління Державного бюро розслідувань. Про зміну таких телефонних номерів директори територіальних управлінь Державного бюро розслідувань зобов'язані забезпечити невідкладне інформування закладів охорони здоров'я та надання їм актуальної інформації. Зазначена інформація розміщується також на вебсайтах територіальних управлінь Державного бюро розслідувань.

Відомості про факти звернення та/або доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками правоохоронних органів вносяться до журналу обліку фактів звернення та/або доставлення до закладу охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками правоохоронних органів та інформування про такі випадки територіальних управлінь Державного бюро розслідувань.

Журнал ведеться та зберігається цілодобово у приймальних відділеннях закладів охорони здоров'я. Правильність ведення журналу забезпечують посадові особи закладів охорони здоров'я, що здійснюють прийом та огляд осіб, які звернулися та/або доставлені з тілесними ушкодженнями, заподіяними працівниками правоохоронних органів. Журнал ведеться уповноваженою особою закладу охорони здоров'я, визначену керівником цього закладу. Аркуші в журналі мають бути пронумеровані, прошнуровані та скріплені печаткою закладу охорони здоров'я. Записи ведуться розбірливо, повністю, чорнилом чорного або синього кольору. Виправлення і підчистки не допускаються. Директори територіальних управлінь Державного бюро розслідувань або їх заступники (відповідно до розподілу обов'язків) забезпечують своєчасну реєстрацію повідомлень закладів охорони здоров'я про факти звернення та/або доставлення осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками правоохоронних органів та невідкладне реагування на події, що сталися за участю працівників правоохоронних органів, згідно із кримінальним процесуальним законодавством. На територіальні управління Державного бюро розслідувань покладається обов'язок організувати проведення щоквартальних звірок записів у журналах закладів охорони здоров'я із відомостями, якими володіють територіальні управління Державного бюро розслідувань. Територіальні управління Державного бюро розслідувань не пізніше 10 числа місяця, що настає за звітним кварталом, складають у двох примірниках акт щоквартальної звірки відомостей про факти звернення та/або доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками правоохоронних органів, та надсилають його до закладів охорони здоров'я.

Керівники закладів охорони здоров'я протягом десяти днів з дня отримання цього акта організують проведення звірки отриманих відомостей з даними, що містяться у журналах, за результатами якої погоджують один примірник акта щоквартальної звірки відомостей про факти звернення та/або доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками правоохоронних органів і повертають його до відповідних територіальних управлінь Державного бюро розслідувань. У разі виявлення розбіжностей складають акт виявлених розбіжностей під час проведення щоквартальної звірки відомостей про факти звернення та/або доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушко-

джен працівниками правоохоронних органів, та надсилають його до територіального управління Державного бюро розслідувань, з відомостями якого виникли розбіжності [9].

Повномасштабне вторгнення країни агресора створило нові виклики у сфері захисту прав потерпілих у кримінальному провадженні. Стратегічним планом щодо реалізації повноважень органів прокуратури у сфері кримінального переслідування міжнародних злочинів на 2023-2025 роки, затвердженим Генеральним прокурором 15 вересня 2023 року, визначено у якості подальших заходів наступне:

співпраця з Офісом Спеціального представника Генерального секретаря ООН з питань сексуального насильства під час конфлікту та Групою експертів ООН з питань верховенства права та сексуального насильства під час конфлікту, спрямована на зміцнення національного потенціалу для розслідування та притягнення до відповідальності за злочини сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, а також забезпечення доступу постраждалих від сексуального насильства до комплексної системи підтримки;

ініціювання прийняття змін до законодавства, яке забезпечує ефективне кримінальне переслідування за міжнародні злочини як на національному, так і на міжнародному рівнях, включаючи положення, що забезпечують компенсацію та відшкодування збитків постраждалим особам;

впровадження системи визначення пріоритетності та відбору кримінальних проваджень на основі чітких та прозорих критеріїв, що забезпечить справедливе правосуддя із дотриманням принципу розумних строків, а також захист інтересів особливо вразливих груп населення, таких як постраждалі від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом (СНПК), діти тощо;

вдосконалення та ефективне використання механізмів забезпечення безпеки свідків і потерпілих під час досудового розслідування, а також судового провадження;

ефективна координація з іншими державними органами та неурядовими організаціями, а також з уповноваженими органами іноземних держав та міжнародними інститутами правосуддя з метою посилення підтримки та захисту потерпілих і свідків;

запровадження і розвиток Механізму підтримки потерпілих і свідків воєнних та інших міжнародних злочинів, у тому числі реферального механізму, заснованого на встановленні інституційних домовленостей між Координаційним центром підтримки потерпілих і свідків, органами правопорядку, міністерствами та відомствами, а також іншими допоміжними службами, щодо вжиття заходів захисту й дотримання механізмів безпеки, надання консультацій та іншої відповідної допомоги для свідків і потерпілих;

запровадження спеціалізованих ІТ-рішень для управління та ефективної координації зусиль з метою ідентифікації, захисту та якісної підтримки потерпілих і свідків, що також забезпечить ефективну комунікацію між всіма сторонами, долученими до процесів ідентифікації, захисту та підтримки потерпілих і свідків;

забезпечення постійної взаємодії та обміну інформацією з національними та міжнародними неурядовими організаціями, залученими до процесу документування міжнародних злочинів та/або підтримки потерпілих.

Завдяки ефективній співпраці між прокуратурою, органами досудового розслідування, національними та міжнародними партнерами Офіс Генерального прокурора взяв на себе зобов'язання забезпечити: підвищення якості фіксації доказів, зібраних при проведенні слідчих та інших процесуальних дій, та належне забезпечення процесуальних гарантій учасників кримінального провадження; розширення доступу до правосуддя для потерпілих та свідків як на національному, так і на міжнародному рівнях, забезпечення їх захисту і підтримки тощо [10].

Проведення розслідування воєнних злочинів, злочинів геноциду та злочинів проти людяності групою прокурорів міжнародного кримінального суду потребує деталізації в законодавстві України прав потерпілих, які мають бути ґрунтовно обізнані щодо свого статусу. Так, Римський статут передбачає відкритий формат слухань із певними виключеннями, в інтересах потерпілих, свідків та обвинувачених. Потерпілі можуть вносити подання Палаті попереднього провадження відповідно до Правил процедури та доказування, а також можуть надавати Суду свої зауваження, користуватися допомогою представників.

Висновки. Підсумовуючи, варто зазначити, що удосконалення системи забезпечення прав учасників кримінального провадження відповідно до міжнародних стандартів, суттєво зменшить кількість потерпілих від катувань, дотримання розумних строків розслідування кримінальних проваджень сприятиме підвищенню довіри потерпілих до правоохоронних органів, недопущення

зволікання в розгляді кримінального провадження судом забезпечить адекватні строки сатисфакції (виконання рішення суду в частині відшкодування завданої фізичної, моральної та матеріальної шкоди). Значна кількість потерпілих від воєнних злочинів мають бути обізнаними щодо своїх прав відповідно до процедури судового розгляду Міжнародним кримінальним судом, для чого доцільно внести відповідні доповнення до глави 19 КПК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Homicide kills more people than conflict and terrorism. https://news.un.org/ru/story/2023/12/1447527?utm_source=UN+News+-+Russian&utm_campaign=d56c38fd6c-EMAIL_CAMPAIGN_2023_12_09_01_04&utm_medium=email&utm_term=0_6a23d2f3b7-d56c38fd6c-%5BLIST_EMAIL_ID%5D.
2. Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження за 2022 рік. https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022.
3. Єдиний Звіт Офісу Генерального прокурора про кримінальні правопорушення за 2022 рік. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
4. Єдиний Звіт Офісу Генерального прокурора про кримінальні правопорушення за січень-жовтень 2023 рік. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
5. Національна стратегія у сфері прав людини, затв. Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/119/2021#Text>.
6. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-грудень 2022 року. Офіс Генерального прокурора. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
7. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення за січень-вересень 2023 року. Офіс Генерального прокурора. <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravoporushennya-ta-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.
8. Стратегія протидії катуванням у системі кримінальної юстиції, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2021 року. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1344-2021-%D1%80#Text>.
9. Порядок інформування територіальних управлінь Державного бюро розслідувань про факти звернення та/або доставлення до закладів охорони здоров'я осіб у зв'язку із заподіянням їм тілесних ушкоджень працівниками правоохоронних органів та здійснення обліку фактів таких звернень, затв. Наказом Міністерства охорони здоров'я України, Державного бюро розслідувань 28 березня 2023 року № 570/181. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0867-23#Text>.
10. Стратегічний план щодо реалізації повноважень органів прокуратури у сфері кримінального переслідування міжнародних злочинів на 2023-2025 роки, затверджений Генеральним прокурором 15 вересня 2023 року. file:///C:/Users/Admin/Downloads/Strategichnii_plan.pdf.